

Szakmai zárójelentés

OTKA Azonosító: 110128

Vezető kutató: dr. Bíró Friderika

Kutatóhely: Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre

Publikációs pályázat ideje: 2013-08-01 – 2014-09-30

A publikáció címe: Búcsú a parasztságtól I-III kötet

Szerzők: Bíró Friderika-Für Lajos

Budapest, 2013, 2014.

A jobbágyság és parasztság történelme Magyarországon mintegy 800-900 évet ölelt fel. Társadalmi létezését a kisüzemi: jobbágytelki, majd a paraszti kisgazdaság, másként üzemforma biztosította. Mellette előbb a prédiumos nagyüzem (XI-XIII. század), majd az un. majorságok, a XIX. századtól kezdve az uradalmak képviselték a másik üzemformát. Párhuzamos létezésük hosszú időszakát először a XIII. és XV. századok közötti idők szakították meg, amikor a jobbágyi kisüzem vált nálunk kizárólagossá. Majd másodjára a 45-ös radikális földosztás után került az agrártermelés ismét kisüzemi keretek közé. Három-négy év múlva azonban ennek épp az ellenkezőjét, a nagyüzemesítést erőszakolta ki ugyanaz a kommunista párt, amelyik előtte földet osztott.

A parasztok ellen indított első nagy roham 1948/49-től 1953 nyaráig tartott. Ezt a Nagy Imre-féle júniusi kormányprogram akasztotta meg két esztendőre. A kollektivizálás második rohamát pedig a nagy nemzeti robbanás, az 56-os felkelés állította meg, a téeszek jó része is feloszlott. Ám a Kádár-rendszer csupán lélegzetvételnyi időt adott a parasztoknak. Az 56 utáni terrorhullám utolsó nagy rohamában, 1958-1961 között, ismételten brutális eszközöket is alkalmazva, egy hatalmas társadalmi csoportot vertek szét véglegesen, és terelték be a parasztokat a téeszekbe.

A kutatás és a tudományos feldolgozás eredményeként **2013. május végén megjelent a Búcsú a parasztságtól c. könyv első és második kötete. Az első kötet egy 31 íves (1 240 ezer karakter), 2 ívnyi irodalomjegyzékkel kiegészített tanulmánykötet. Szerzője Für Lajos, a kötet alcíme: Történelmi esszé.** Az átfogó tanulmány visszatekint a parasztság közel ezer éves múltjára. Elsősorban azért, hogy századok távlatába helyezze el az 1945-1961 között lezajlott gyökeres társadalmi fordulatot. Másrészt azért is, mert így kaphat kellő távlatokat a második kötet paraszti vallomásaiban rejlő néprajzi és történelmi értékek sokasága. Az esszészzerű történelmi elemzés négy fő fejezetre tagolódik: 1. Jobbágyparasztok; 2. A rendi korszak alkonyán; 3. Emelkedés és bomlás, 1848-1945; 4. Földosztás és földfosztás, 1945-1961. (A társadalmi likvidálás éve.) A negyedik fejezet terjedelme, érthetően, közel annyi, mint a megelőző három fejezeté.

A kutató- és feldolgozó munka másik eredménye, **a trilógia második kötete „Interjúk” alcímmel jelent meg. A 720 oldalas kötet szerkesztője és szöveggondozója Bíró Friderika.** Für Lajossal a 70-es évek közepén fogtunk hozzá a nagy váltás felkutatásához. Úgy határoztunk, hogy magnós interjúkat készítünk magukkal a parasztokkal, ők mondják el, hogyan élték meg, hogyan szenvedték át a fordulatot. Összeállítottuk az interjúk kérdéseit az alábbiak szerint: Búcsú a szerszámoktól, a munkaszervezettől, a nagycsaládtól, a szokásoktól, az ünnepektől, a kisüzemtől, a földtől, a falutól, az emlékektől. A felvételek készítésébe a 80-as évektől már bevontunk másokat

is. Az ország majd minden területét lefedő interjúk elkészülte után a beszélgetéseket kiterjesztettük a határon túli magyar közösségek körére is. A felmérést 1975-2002 között készítettük az említett kérdőív alapján. Az interjúk hatalmas, kb. 5000 gépelt oldalas anyagát dolgoztuk fel. A megjelent kötetben 77 interjút és 33 önéletírást közlünk.

A Búcsú a parasztságtól c. könyv harmadik kötete fényképekkel illusztrált forrásgyűjtemény. 2014. szeptember 19-én jelent meg. A szövegeket válogatta Bíró Friderika és Für Lajos, a kötetet szerkesztette és a fényképeket válogatta Bíró Friderika. A több éves kutatómunka kiterjedt a korabeli levéltári akták anyagára is. Ez a munka, érthetően, a parasztság társadalmi likvidálásának utolsó szakaszára, az 1949-1961 közötti évekre vonatkozó forrásokból kívánt egyes iratcsoportokat feltárni. A fővárosi és vidéki levéltárakban őrzött hatalmas, több ezer oldalas iratanyagból válogatott **340 dokumentum, ami a kötet első részét alkotja**, hiteles képet ad a korszakban uralkodó általános hangulatról, kollektivizálással járó visszaélésekről, megismerjük az egykori agitációs és népnevelő munka visszáságait, a beszolgáltatások, közterhek igazságtalanságait. A tagosításokról szóló fejezet talán eddig ismeretlen utakra vezeti az olvasót. A kulákokról, a büntető és megtorló intézkedésekről közölt dokumentumok többek számára eddig ismeretlen világot tárnak fel, a korabeli méltánytalan, igazságtalan hatalmi eszközök alkalmazásának következményeiről adnak képet. A forrásgyűjteményt illusztráló fényképek nemcsak közelebb hozzák hozzánk ezt az ismeretlen világot, de talán érthetőbbé is teszik a dokumentumok száraz, egyhangú szövegeit.

A dokumentumgyűjtemény második részét a „Búcsú a parasztságtól” című könyv második kötetének, az Interjúkötetnek illusztrációi teszik ki. A válogatott fotódokumentumokból, az archív felvételekből megismerjük az egykori interjúalanyokat, és környezetüket, de a képek a hagyományos paraszti élet egy-egy szép, szomorú pillanatát is bemutatják. A végső búcsú... fényképei Für Lajosnak állítanak emléket.

A három kötetből kiderül, hogyan bomlasztódott szét társadalmi méretekben és süllyedt el a kisüzemi parasztvilág, a parasztok által teremtett roppant gazdag anyagi és szellemi kultúra, a közösségi normarendszer etc. – ami ezt a társadalmat századokon át élte, s ami a hosszú idők során felhalmozódott. Az eltűnt parasztvilággal, nem kétséges, az a sajátos életforma is a múltba merült, ami tágabban szemlélve, egy igen jellegzetes civilizációt is jelképezett. Vele, velük együtt így hát, egyre inkább látható, hovatovább a nagy európai „civilizációnak” is búcsút inthetünk.

A kutatás eredményei, lévén annak tárgya a történelem, elsősorban parasztságtörténet, azon belül is főként a parasztvilág társadalmi felszámolásával összefüggő kérdések és a más jellegű elemzések során hasznosíthatók, tartalmaznak érdemleges értékeket. Ezen kívül hasznosíthatók, mert szervesen kapcsolódnak a néprajz és a szociológia, illetve a településtörténet és a történeti demográfia egyes területeihez is.

Az elmúlt parasztvilágról összegyűlt dokumentumok (hanganyag, a legépelte interjúk, kéziratok egy-egy példánya, levéltári iratok másolatai stb. a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum adattárába kerültek, ahol digitalizált formában is megtalálhatók.

A Búcsú a parasztságtól című három kötetes könyv kapcsán tartott rendezvények

1. Könyvbemutató 2013. november 1. Szalafő, Vas megye (Lezsák Sándor)
2. Előadás és kerekasztal beszélgetés a három kötetéről. 2014. szeptember 19. Parasztsors-magyar sors emlékkonferencián az Uránia filmszínházban (Bíró Zoltán, Bárh János, M. Kiss Sándor, Hajagos Csaba, Bíró Friderika)

3. Kiállítás nyílt 2014. október 2-án a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban „Búcsú a parasztságtól” címmel. In meoriam dr. Für Lajos (rendezte dr. Sári Zsolt)

A Kairosz kiadó a megjelent kötetekből (I-III) az OTKA Irodának elküldött egy-egy példányt. A mellékletben felsorolt intézmények, szaktudományi tanszékek szintén egy-egy példányt kaptak mindhárom kötetből. Ezekon kívül a következő múzeumok és levéltárak könyvtárai kaptak a könyvekből: Néprajzi Múzeum (Budapest), Savaria Múzeum (Szombathely), Bihari Múzeum (Berettyóújfalu, Göcseji Múzeum (Zalaegerszeg), Vas megyei Levéltár (Szombathely).

A Kairosz kiadó teljesítette a köteles-példány szolgáltatásról szóló rendeletben foglaltakat és 62 kötet adott a Könyvtárellátó Kiemelkedően Közhasznú Nonprofit KFT-nek.

EGYETEMI KÖNYVTÁRAK

ELTE – Néprajzi Intézet Könyvtára

Cím: 1088 Budapest, Múzeum krt. 6-8.

Telefon: 411-6500 / 5310

Fax: 485-5203

Email: neprajz@btk.elte.hu

ELTE – Társadalomtudományi Kar

1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/A.

ELTE – Bölcsészettudományi Kar

1088 Budapest, Múzeum krt. 4.

ELTE – Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék

Cím: 1088 Budapest, Múzeum krt. 6-8. I. em. 126.

Telefon: 411-6500 / 5101

Fax: 485-5257 / 5013, 485 5257

Honlap: <http://tortenelemszak.elte.hu/intezet/kkukmtt>

Email: kkmtt@ludens.elte.hu

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

4032 Debrecen, Egyetem tér 1.

4010 Debrecen, Egyetem tér 1. Pf. 39

E-mail: office@lib.unideb.hu

Tel./Fax: (52) 410-443

Miskolci Egyetem – Könyvtár, Levéltár, Múzeum

Email: konyvtar@uni-miskolc.hu

Cím: Miskolc-Egyetemváros 3515

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék

7624 Pécs, Rókus u. 2

e-mail: pnekat@pte.hu
Telefon: 72/503-600 (23500)
Fax: 72/503-600 (23500)

Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtára

6722 Szeged, Ady tér 10.
Levélcím: 6701 Szeged, Pf.: 393

Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok Iroda

Székhely: Studium Irodaház, 1093 Budapest Czuczor u. 10. I. emelet
Levélcím: 1476 Bp. 100. Pf. 289.
Csomagcím: 1093 Bp. Czuczor u. 10.
Telefon: (06-1-)219-8700
Fax: (06-1-)219-8756
E-mail: [otka\(kukac\)otka.hu](mailto:otka(kukac)otka.hu)

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ

Cím: Budapest V. ker., Arany János u. 1.
Postacím: 1245 Budapest, Pf. 1002
E-mail: mtak@konyvtar.mta.hu
Telefonközpont: (06-1) 411-6100
Fax: (06-1) 331-6954

Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont

Cím: Budapest, 1014 Országház u. 30.
Levelezési cím: Budapest, 1250 Pf.: 9
Tel.: (1) 224-6754, 224-6772
Fax: (1) 224-6752

Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont

<http://tk.mta.hu/>
Cím: 1014 Budapest, Országház u. 30.
Postacím: 1250 Budapest, Postafiók 20
Email: titkarsag@tk.mta.hu
Telefon: +36 1 224-6700/202

MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Könyvtára

MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet

Telefon: +36 1 2246705, 2246700/410 vagy 408
E-mail: szociologia@tk.mta.hu
Cím: Budapest I. Úri u. 49.
Hivatalos cím: 1014 Budapest, Országház u. 30.
Postacím: MTA TK Szociológiai Intézet, 1250 Budapest, Pf. 20.

MTA Filozófiai és Történettudományok Osztálya

1051 Budapest, Nádor u. 7. I. em. 111/B
1245 Budapest, Pf. 1000
(1) 411-6219

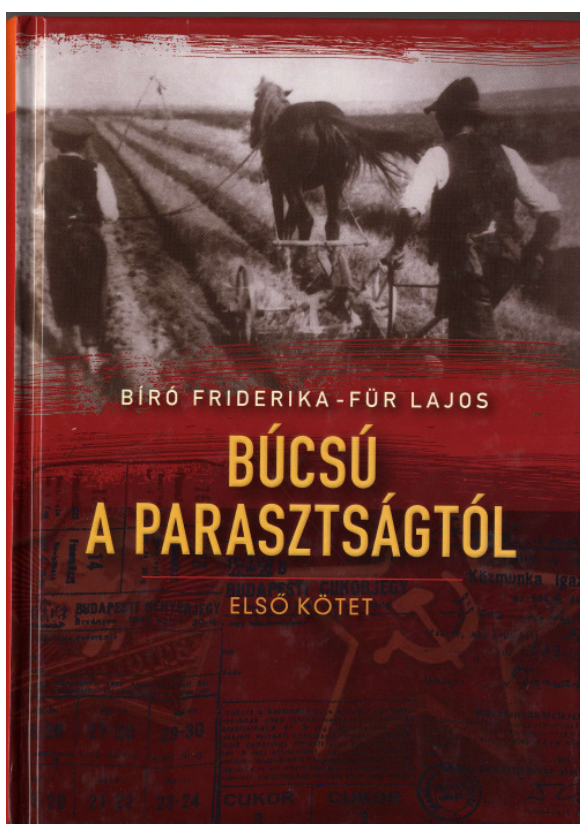
BIBLIOGRÁFIAI ADATOK

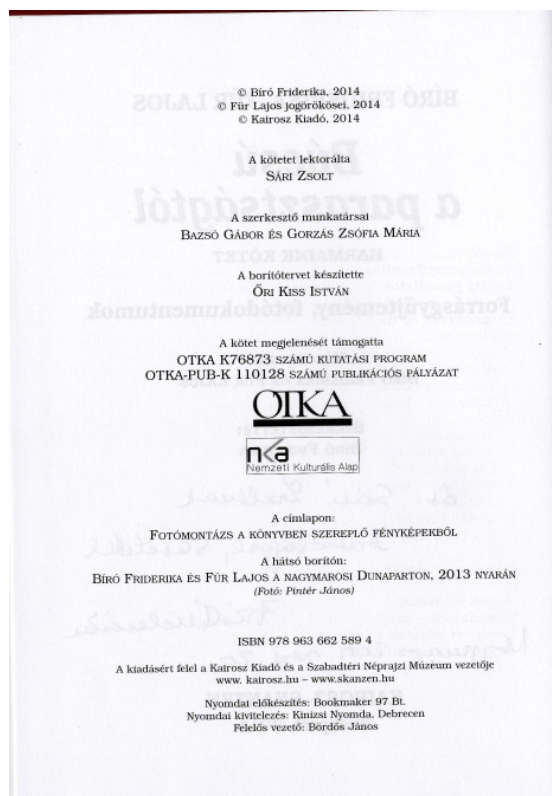
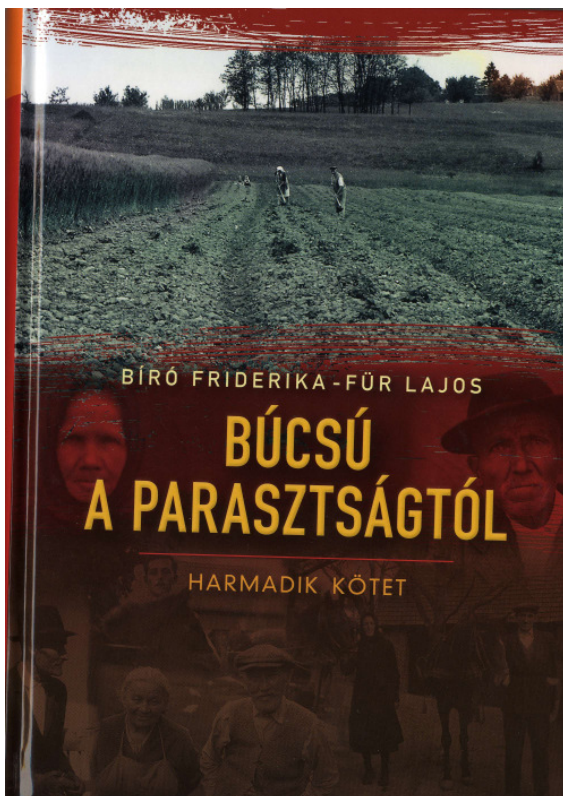
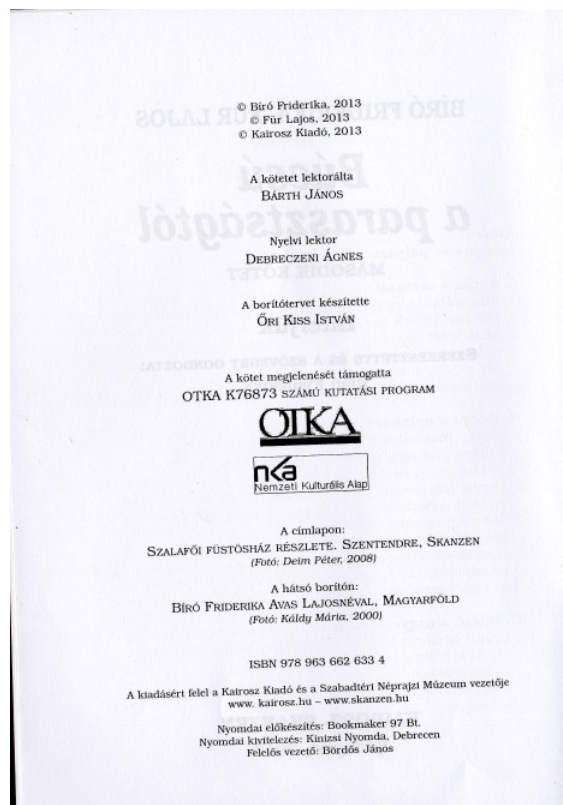
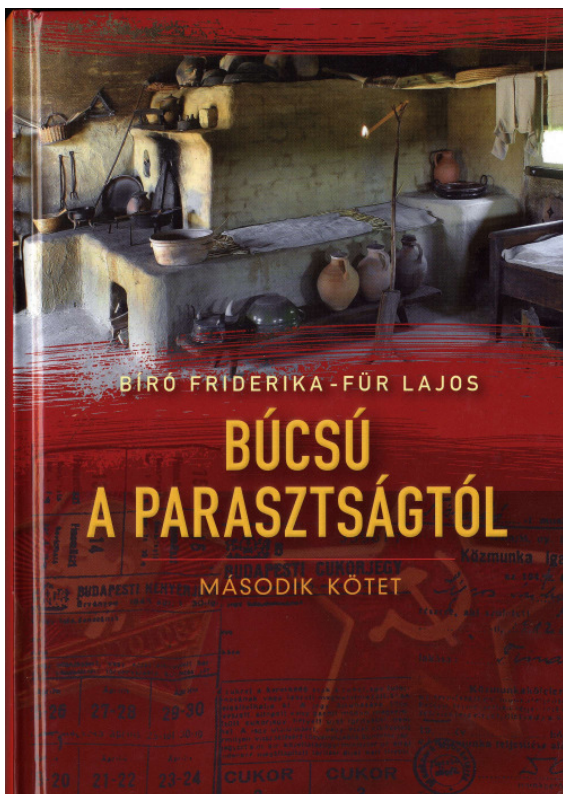
Az OTKA támogatás ténye, száma és logója mindhárom kötet copyright oldalán szerepel. Miután az első két kötet a projekt elnyerése előtt már megjelent, a publikációt támogató pályázat száma - OTKA-PUB 110128 - csak a harmadik kötet esetében került feltüntetésre.

Bíró Friderika-Für Lajos
Búcsú a parasztságtól I. kötet
Történelmi esszé (szerző: Für Lajos)
Budapest, 2013. 584 p.

Bíró Friderika-Für Lajos
Búcsú a parasztságtól II. kötet
Interjúk (szerk.: Bíró Friderika)
Budapest, 2013. 720 p.

Bíró Friderika-Für Lajos
Búcsú a parasztságtól III. kötet
Forrásgyűjtemény, fotódokumentumok (szerk.: Bíró Friderika)
Budapest, 2013. 524 p.

Budapest, 2014. október 27.

Dr. Bíró Friderika